

УДК 341.231.145 + 342.7

В. Є. Мазуренко, магістр права, аспірант
Католицький університет Любліна ім. Івана Павла II
Кафедра прав людини
Алея Рацлавіцька, 14, Люблін, 20950, Польща

НОРМАТИВІЗМ ПРАВ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КАТЕГОРІЙ СУСПІЛЬНИХ І ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ

Дана стаття присвячена осмисленню питання цінності прав людини, як юридичної категорії. Автор використовує концептуальний підхід нормативної теорії та теорії правового інтересу для обґрунтування зазначеного твердження, посилаючись на нормативну базу міжнародного права і судочинства Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а також актуальні вітчизняні нормативні положення. Робиться спроба виявлення ризиків і загроз для утвердження прав людини в Україні.

Ключові слова: права людини, правові цінності, ЄКПЛ, ЄСПЛ, маніпуляція.

Постановка проблеми. Сьогодні самоцінність прав людини як основоположної категорії при творенні конституційного ладу країни у Європі і її законотворення є очевидним фактом. Але тлумачення цієї правової категорії є вельми розлогим. Почасти права людини тлумачаться крізь призму ідеологічних, світоглядних та інших ментальних особливостей суб'єкта. І тоді вони змішуються з поняттям суспільних та позаправових цінностей, але при цьому правовий смисл губиться в процесі ототожнення правових та моральних категорій.

Отже немає іншого шляху як визнати законодавчо закріплені права людини цінністю самою в собі, а подальше їх тлумачення в ширшому суспільному контексті не можуть бути виправдані культурною традицією даного суспільства в разі, коли цей процес носитиме звужувальний характер щодо прав людини як базової ціннісної категорії.

На сьогоднішній день в Україні публічний дискурс щодо прав людини переповнений різними ідеологічними конструктами в залежності від переконань апологета. В залежності від цього правам людини відводять те чи інше місце в шкалі правових цінностей, почасти забуваючи, що вони є наріжним каменем розбудови правової системи. На щастя це дебатовання поки що не має ширшого застосування в легальних текстах, але спроможне завдати значної шкоди в майбутньому під час правозастосування та судового правотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, мусимо констатувати, що на сьогоднішній день у вітчизняній правовій науці є прогалина, щодо цілісної нормативної концепції прав людини, а також традиції філософсько-правових шкіл, котрі б обговорювали засадничі підходи до цього питання. Здебільшого окремі дослідження є рефлексією на ті чи інші проблемні аспекти пов'язані з застосуванням практики ЄСПЛ. Позитивно вирізняється на загальному тлі систематична робота над даною проблематикою професора П. Рабіновича. Зокрема його стаття «Практика Страсбурзького суду у справах проти України як чинник її законодавчих гарантій прав людини» опублікована у журналі «Право України» № 2 за 2015 рік є гарною спробою систематизації. Також актуально висвітлюють дану проблематику С. Добрянській, А. Коструба та Т. Дудаш. Серед закордонних авторів хочемо підкреслити роль концепцій німецьких правових шкіл Р. Алексі та Х. Кельзена, а також дослідження польського науковця Р. Анджейчука.

Мета статті. Нашою метою в цій статті є аргументовано довести, що права людини оформлені в нормативній матерії юридичного тексту, попри свою універсальність та первинність щодо нього, виступають базовим правовим інститутом і водночас цінністю, котрий стоїть на заваді зловживань не правовими, моральними категоріями під час захисту охоронюваного законом суспільного інтересу.

У зв'язку з тим, що українське право грішить застарілими радянськими матеріалістичними підходами до розуміння прав людини вважаємо за доцільне показати недосконалість такого методологічного підходу та частково окреслити напрямки переосмислення

№17707/02): «Суд зазначає, що предмет та мета Конвенції вимагають, щоб її положення тлумачились та застосовувались у такий спосіб, щоб зробити її вимоги не просто теоретичними або ілюзорними, але й практичними і ефективними» [7, п. 59]. Практичне правотворення судом повинно спиратись на базі ціннісного виміру, котрим і є права людини в собі, давати максимально об'єктивну оцінку суспільним відносинам і саме права людини стають для нього умовою об'єктивності. Тобто навіть акт не може суперечити нормативному принципу, як пише Х. Кельзен: «Норма вищого ступеня регулює акт, котрий виробляє норма вищого ступеня, або ж виконавчий акт, коли йдеться тільки про це; при цьому вона визначає не саму лише процедуру, а й, залежно від обставин, зміст норми, котру слід запровадити, чи виконавчого акту, що має бути здійснений» [10, с. 371].

В свою чергу законодавча база в Україні нині йде позитивним шляхом утвердження прав людини. Істотні позитивні зрушення в утвердженні прав людини як цінності відбулись в останні роки після перелому суспільного мислення в ході Револуції гідності. До позитиву можна віднести Указ Президента України Про затвердження національної стратегії у сфері прав людини від 25 серпня 2015 року, загальна частина якої містять в собі теоретичні засади викладені нами вище. Зокрема в Загальній частині зазначено: «Стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації, – а метою стратегії поставлено, – забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як визначального чинника під час визначення державної політики, прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [5, ч. 1, 2]. Тобто ціннісний вимір прав людини, принаймні формально, не викликає заперечень в Україні. Посилаючись на твердження професора Р. Анджейчука: «Під поняттям беззаперечних прав розуміють об'єктивні права, котрі ефективні erga omnes. Їх характерною особливістю є обов'язки, котрі накладаються на необмежене коло осіб, що провадить до беззаперечного їх дотримання» [8, с. 52]. І саме про це наголошується в Стратегії, адже вона скерована до суспільства загалом і до державних органів зокрема.

З метою поглиблення засад Стратегії Кабінетом Міністрів України було прийнято Розпорядження від 23 листопада 2015 року Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Це також є частиною повноважень КМУ згідно статті 15 Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини», котра накладає на нього обов'язок вжиття заходів загального характеру. Оскільки ці заходи є різновидом санкції яка може накладатися рішенням ЄСПЛ на державу відповідача в справі, то делегування цих повноважень настільки високій структурі є свідченням покладення цінності прав людини на належне їм місце в правовій системі України. Проте брак теоретичного розуміння дався взнаки одразу ж під час процесу прийняття Закону України «Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12 листопада 2015 року. В ході парламентської дискусії лунали голоси проти, зосереджуючись на понятті сексуальної орієнтації і не розуміючи ціннісного виміру прав людини. Тобто категорія моральної оцінки постала вище прав людини – що є проявом показаної вище маніпуляції.

Висновки. З наведеного нами вище випливає, що нині в українській правовій думці немає достатнього усвідомлення прав людини, як правової цінності, що породжує теоретичне і практичне нехтування даною юридичною категорією. У наслідок цього страждає гарантування прав конкретного індивіда, як носія і прав і наражає державу Україна на конкретні санкції з боку ЄСПЛ.

Натомість в сфері законодавства ситуація є значно кращою, як випливає з наведеного нами аналізу норм. Такий стан справ може породжувати конфлікт в майбутньому. Через автоматичне запозичення з європейського права і виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини без відповідного теоретико-правового осмислення їх значення не можливо буде досягти суспільної згоди щодо даного питання.

Можливими виходами із ситуації, що склалася може бути: 1) Відкинення маніпулятивного дискурсу у сфері прав людини. 2) Паралельні теоретичні дослідження впроваджувані разом з виконанням Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. 3) Приведення практики судів України до згоди з принципом прав людини як цінності в собі.

Хочемо наголосити, що ситуація з утвердженням прав людини, як юридично значимої цінності в Україні позитивно відрізняється від ситуації у решті країн Східної Європи. Сподіваємось, що наша держава і надалі залишиться локомотивом в цій галузі в своєму регіоні.

Список літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї: зб. законод. і нормат. актів [Текст]: (офіц. текст) / Упоряд. Ю.В. Паливода. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2014. – 120 с.
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
4. Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу: Закон України від 12 листопада 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/785-19/paran5#n5>.
5. Про затвердження національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/501/2015/page>.
6. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 23 листопада 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>.
7. Рішення у справі Мельниченко проти України від 19 жовтня 2004 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_352
8. Andrzejczuk R. Prawa człowieka w świetle uwarunkowań kulturowych i prawnych [Текст] – Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL, 2011. – 202 s.
9. Гердеген М. Міжнародне право [Текст] / Пер. з нім. – К.: «К.І.С.», 2011. – 516 с.
10. Кельзен Г. Чисте правознавство [Текст]: 3 дод.: Пробл. справедливості / Пер. з нім. О. Мокровольського. – К.: Юніверс, 2004. – 496 с.
11. Simmonds N. Law as a Moral Idea [Текст] – Oxford University Press, New York, 2010 – 210 p.
12. Алексі Р. Існування прав людини [Текст] // Р. Алексі / «Право України». – 2011. – № 8. – С. 121-130.
13. Фулей Т. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на судову практику України: підходи та виміри [Текст] // Т. Фулей / «Право України». – 2015. – № 2. – С. 98 – 109.

Стаття надійшла 25.11.2016 р.

В. Е. Мазуренко, магістр права, аспірант
Католический университет Люблина им. Ивана Павла II
Кафедра прав человека
Алея Рацлавицка, 14, Люблин, 20950, Польша

НОРМАТИВИЗМ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КАТЕГОРИЙ ОБЩЕСТВЕННЫХ И ПРАВОВЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Резюме

Данная статья посвящена вопросу ценности прав человека, как юридической категории. Автор использует концептуальный подход нормативной теории и теории правового интереса для обоснования указанного утверждения, ссылаясь на нормативную базу международного права и правоприменения ЕСПЧ, а также актуальные отечественные правовые положения. Автор делает попытку выявления рисков и угроз для утверждения прав человека в Украине, как ценности во время создания теории практики права. А также в широком смысле общественно правоприменения.

Ключевые слова: права человека, правовые ценности, ЕКПЧ, ЕСПЧ, манипуляция.

V. E. Mazurenko, Master of Law, Doctoral Student
Lublin Catholic University of John Pall II
the Department of Human Rights
Ratslavitska Alley, 14, Lublin, 20950, Poland

LEGAL KONSEPTION OF HUMAN RIGHTS THROUGH THE CATEGORIES OF PUBLIK AND LEGAL VALUES

Summary

This article devoted to the question the values of human rights as a legal category. The author uses the conceptual approach of normative theory and the theory of legal interest to justify the using statement, referring to the normative base of international law and the legal practice of ECtHR, as well as current domestic legal regulations. The author makes an attempt to identify the risks and threats for the promotion of human rights in Ukraine, as a value at the time of creation of the theory and practice of law. Also in the broadest sense of the public understanding of law.

Key words: human rights, legal values, ECHR, ECtHR, manipulation.